

แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรมของพระสังฆาธิการ
ในเขตอำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์
GUIDELINES FOR DEVELOPING LEADERSHIP ACCORDING
TO THE BUDDHA DHAMMA OF THE ADMINISTRATIVE MONKS IN
BUACHET DISTRICT SURIN PROVINCE

พระครูสังฆรักษ์เสรี อภินนโท (พินิจ)¹, พระครูใบฎีกาเวียง กิตติวัฒนโธ² และ ภักขวัชร สุขเสน³

Phrakhrusangkharak Saree Aphinunto (Pinit)¹, Phrakrubaidika Weang Kitiwanno²

and Phatchavat Suksen³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์¹⁻³

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus, Thailand¹⁻³

E-mail: patchavat.suk@mcu.ac.th

ได้รับบทความ: 7 กันยายน 2567; แก้ไขบทความ: 16 มกราคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 23 มกราคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) ศึกษาภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรม 2) ศึกษาสภาพภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ 3) ศึกษาแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรมของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งประกอบด้วยสองส่วนคือ ภาคเอกสารโดยวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 25 คน แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

ภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรม คือผู้นำที่ปฏิบัติตามหลักหลักสัปปริสธรรม 7 ได้แก่ 1) อัมมัญญตา คือ รู้จักเหตุ 2) อตถัญญตา คือ รู้จักผล 3) อตตัญญตา คือ รู้ตน 4) มตตัญญตา คือ รู้จักประมาณ 5) กาลัญญตา คือ รู้จักเวลา 6) ปริสสัญญตา คือ รู้ชุมชน รู้ 7) ปุคคัลโปปปริญญตา คือ รู้จักบุคคล

สภาพภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ พระสังฆาธิการส่วนมากขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง ไม่กล้าแสดงออก เพราะขาดความรู้พื้นฐานกับหลักการบริหารงานกิจการของคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม

แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรมของพระสังฆาธิการควรพัฒนาตามหลัก สัปปุริสธรรม 7 คือ 1) ด้านธัมมัญญตา ควรมีการอบรม สัมมนาพระสังฆาธิการในเรื่องหลักเกณฑ์ระเบียบวิธีการปกครองของคณะสงฆ์ไทย 2) ด้านอัตถัญญตา ควรมีการอบรม สัมมนา พระสังฆาธิการให้เข้าใจในหลักธรรม อริยสัจ 4 และสอนให้รู้จัก ทำดี ได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว 3) ด้านอัตตัญญตา ควรมีการอบรม สัมมนา พระสังฆาธิการ ให้เข้าใจในตนเอง 4) ด้านมัตตัญญตา ควรมีการอบรม สัมมนา พระสังฆาธิการให้เข้าใจเรื่อง มัชฌิมปฏิปทา ทางสายกลาง คือวางตนให้พอดี ต้องรู้จักประมาณตนเอง 5) ด้านกาลัญญตา ควรมีการอบรม สัมมนา พระสังฆาธิการให้เข้าใจในระเบียบ กฎ กติกา มารยาททางสังคม และธรรมเนียมปฏิบัติ 6) ด้านปริสญญตา ควรมีการอบรม สัมมนา พัฒนาพระสังฆาธิการให้รู้จัก สังคมส่วนรวม 7) ด้านบุคคลปโรปรัญญตา ควรมีการอบรม สัมมนา พระสังฆาธิการให้เข้าใจตนเองให้มาก เมื่อเข้าใจตนเองดีแล้ว ย่อมจะเข้าใจผู้อื่นดีด้วย

คำสำคัญ: แนวทางพัฒนา, ภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรม, พระสังฆาธิการ

Abstract

This research article has three objectives; 1) to study leadership according to the Buddhaddhamma, 2) to study the conditions of the monks in Buachet district, Surin Province, and 3) to study the guidelines for developing leadership according to the Buddhaddhamma of the monks in Buachert district, Surin Province. This is a qualitative research consisting of two parts: the documentary part by analyzing data from Tripitaka, Buddhist academic documents, related research, and the field part by interviewing 25 key informants and presenting the research results using descriptive analysis.

The results of the study are as follows: -

The leadership according to the Buddhaddhamma found that the leaders have to practice the seven Sappurisa-dhamma (qualities of a good man) viz; 1) Dhammaññutâ (knowing the law), 2) Attaññutâ (knowing the purpose), 3) Attaññutâ (knowing oneself), 4) Mattaññutâ (moderation), 5) Kâlaññutâ (knowing the proper time), 6) Parisaññutâ (knowing the society) and 7) Puggalaññutâ (Knowing the different individuals)

The conditions of monks found that the almost monks lack confidence in themselves, and do not dare to express themselves, because they lack basic

knowledge of the principle of the management of the Sangha affairs of the monastic community, and the rules of the Supreme Sangha Council.

The guidelines for developing leadership according to the Buddhadhamma of the monks in Buachert district, Surin Province found that the monks should practice the seven Sappurisa-dhamma (qualities of a good man). The details are as follows; 1) Dhammaññutâ (knowing the law): there should be training and seminars for monks on the rules and procedures of the Thai Sangha community. 2) Attaññutâ (knowing the purpose): there should be training and seminars for monks to understand the Four Noble Truths, and to know another teaching such as; Do good things and good things will happen to you. Do bad things and bad things will happen to you. 3) Attaññutâ (knowing oneself): there should be training and seminar for monks for the bishops to understand themselves, 4) Mattaññutâ (moderation): there should be training and seminar for monks to understand the Middle Path. Therefore, when monks well understand themselves, they will also know how to estimate themselves too, 5) Kâlāññutâ (knowing the proper time): there should be training and seminar for monks to understand the regulations, rules, disciplines, traditions, traditions and customs and society, 6) Parisaññutâ (knowing the society): there should be training and seminar for monks to knowing the society and association in society from the various dimensions and 7) Puggalaññutâ (Knowing the different individuals): there should be training and seminar for monks to understand clearly themselves. Therefore, when monks well understand themselves, they will also understand others well.

Keywords: Guidelines for Developing, Leadership according to the Buddhadhamma, Administrative Monks

1. บทนำ

ภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำ (Leadership) นั้น เป็นกระบวนการที่ผู้บริหารจะให้ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้อื่น ปัจจัยที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งแห่งความสำเร็จของการทำหน้าที่ผู้นำคือการเป็นผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติที่เหมาะสม มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนความต้องการของคน ซึ่งความต้องการเป็นตัวกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการตัดสินใจ ถ้าเปลี่ยนความต้องการของคนได้ ก็เปลี่ยนตัวของคนนั้นได้ ผู้นำที่ดีจะช่วยให้คนพัฒนาความต้องการของตน ทั้งในการปรับเปลี่ยน

ทัศนคติของบุคคลให้มีความต้องการที่ถูกต้องดีงามและให้หมู่ชนมีการประสานความร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะการพัฒนาความต้องการเป็นการพัฒนาความสุขของคน เพราะความสุขเกิดจากการสนองความต้องการ ถ้าหากเปลี่ยนความต้องการได้ ก็เปลี่ยนวิธีการหาความสุขของเขาได้ด้วย เมื่อทำอะไรตรงกับความต้องการ ก็ทำให้เขาสนใจและมีความสุขคนก็จะร่วมมือทำอย่างเป็นไปเองโดยประสานกลมกลืนและเต็มใจจะหาทางทำให้สำเร็จ จึงพร้อมที่จะทำและทำได้ง่าย แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้นำกระทำการที่ผิดความต้องการของคน ทั้งสองฝ่ายก็จะมีไม่มีความสุขและสิ่งที่ทำก็ยากจะสำเร็จ (วิโรจน์ สารรัตน์, 2539: 533)

ภาวะผู้นำเชิงพุทธมีลักษณะ คือ (1) จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล ต้องสามารถวางแผน และฉลาดในการใช้คน คุณสมบัติข้อนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill คือ ความชำนาญในการใช้ความคิด (2) วิรูโ หมายถึง จัดการธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คุณสมบัติข้อนี้ตรงกับคำว่า Technical Skill คือ ความชำนาญด้านเทคนิค (3) นิสสยสัมปันโน หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี คุณสมบัติข้อนี้ตรงกับคำว่า Human Relation Skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์ (พระราชมุนี (ประยูร ธมมจิตโต), 2541: 6) ในสังคมขนาดเล็ก เริ่มตั้งแต่ ครอบครัว หมู่บ้าน จนกระทั่งขนาดใหญ่ เช่น ประเทศชาติ ผู้นำเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความสำเร็จ ผู้นำมีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงที่จะต้องทำการบริหาร วางแผน สั่งการ ควบคุมและดูแล ให้บุคลากรขององค์กรสามารถปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ด้วยดีตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายขององค์กรที่วางไว้ เพราะฉะนั้น ผู้นำจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในธรรมิกสูตรพระพุทธเจ้าได้ตรัสภาวะผู้นำเป็นคาถาพุทธภาษิตว่า

เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าจำฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อจำฝูงไปคดเคี้ยว ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย หากพระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นทุกข์

เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชาตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข (อง.จตุกก. (ไทย) 21/70/115-116)

คณะสงฆ์มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็ง และการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบทอดและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ที่ได้บัญญัติไว้ ประชาชนในประเทศไทยส่วนใหญ่ได้นับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลายาวนาน ฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของคนไทยในทุกยุคทุกสมัยพระสงฆ์จึงมี

บทบาทสำคัญทีจะทำหน้าทีเผยแผ่ความธรรมะให้แก่ประชาชนได้รับทราบได้เข้าใจและนำไปปฏิบัติ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศีกษาสงเคราะห์ จึงมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและ ดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนากับสังคมไทยคณะสงฆ์ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในพุทธบริษัท 4 ทีมี ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในการทำหน้าทีเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธ เจ้าทีพระองค์ ได้ทรงบัญญัติไว้เพื่อให้พุทธบริษัทได้นำเอาพระธรรมคำสั่งสอนไปปฏิบัติใน ชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ สูงสุดต่อตนเองและสังคม

ภาวะผู้นำของพระสงฆาธิการในอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ จึงมีความสำคัญในการทีจะเป็นผู้นำกิจกรรมต่าง ด้วยความเต็มใจเพื่อเป้าหมายความสำเร็จ ประกอบด้วยศาสตร์และศิลป์ของ การใช้ อิทธิพลหรือกระบวนการ เพื่อให้เขามีความเต็มใจ กระตือรือร้นเพื่อการปฏิบัติจนบรรลุ ความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายขององค์กร ซึ่งจะเกิดขึ้นได้จากการฝึกอบรม ศีกษาหาความรู้รอบด้าน มี ปฏิภาณไหว พริบ มีคติธรรมประจำใจ จึงจะสามารถบริหารกิจการวัดในความรับผิดชอบของตนโดย ให้ครอบคลุม การกิจทั้ง 6 ด้านคือ ด้านการปกครองด้านการศาสนศีกษา ด้านการศีกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์พระสงฆาธิการควรมีภาวะ ของความเป็นผู้นำ เพื่อทีจรรโลงพระพุทธศาสนาและช่วยสงเคราะห์ประชาชนตามหลักธรรมคำสั่ง สอนของพระพุทธเจ้า โดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมายและกฎหมายเถรสมาคมพระพุทธศาสนาจึงจะ รุ่งเรืองและพัฒนาไปได้ ผู้วิจัยเห็นว่าพระสงฆาธิการในเขตอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ควรได้รับการ พัฒนาภาวะผู้นำนี้ให้มากขึ้น เพื่อทำให้ทราบและตระหนักถึงภารกิจในการบริหารจัดการวัดในการ ปกครองแสดงบทบาทในภาวะ ผู้นำงานทั้ง 6 ด้านเข้าใจปัญหาและอุปสรรคและแนวทางแก้ไขปัญหา

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจเป็นอย่างยิ่ง ทีจะศีกษาแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธ ธรรมของพระสงฆาธิการในเขตอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาการบริหาร จัดการวัดให้มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการวัดต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศีกษาภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรม
- 2.2 เพื่อศีกษาสภาพภาวะผู้นำของพระสงฆาธิการในเขตอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์
- 2.3 เพื่อศีกษาแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรมของพระสงฆาธิการในเขต อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์

3.ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ขอบเขตด้านเอกสาร

1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ 2539

2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ หนังสือ วิทยานิพนธ์ เอกสารบทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือที่เป็นข้อมูลบทความงานวิจัยต่าง ๆ

3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหา 3 ประเด็นคือ ภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรม สภาพภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ และ แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรมของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์

3.3 ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลักโดยแบ่งออก ดังนี้

- 1) กลุ่มเป้าหมาย มีอยู่ 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มพระสังฆาธิการ 2) กลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น 3) กลุ่มราชการ 4) กลุ่มนักวิชาการ 5) กลุ่มประชาชนทั่วไป
- 2) ผู้ให้ข้อมูลหลัก มีอยู่ 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน 5 รูป 2) กลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น จำนวน 3 คน 3) กลุ่มราชการ จำนวน 2 คน 4) กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 5 คน 5) กลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 10 คน รวมจำนวน 25 รูป/คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจงผู้ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดกล่าวคือ เป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีอายุการทำงานไม่น้อยกว่า 5 ปี และเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ

3.4 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยมี 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลอาโพน ตำบลตาวัง ตำบลสะเดา ตำบลสำเภาลูล ตำบลบัวเขต ตำบลจรัสในอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

4.1 ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ศึกษารวบรวมเอกสาร ชุดความรู้ เกี่ยวกับแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรมของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์

2) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามกรอบวันและเวลาที่กำหนดไว้

3) จัดทำผลสรุปจากการวิจัยและประมวลองค์ความรู้และข้อคิดเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรมของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์

4.2. ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล

1) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมิต่างๆ ที่เกี่ยวกับแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรมของพระสังฆาธิการ มาประมวลสังเคราะห์ให้ได้สาระสำคัญตามวัตถุประสงค์

2) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การจดบันทึกและการบันทึกเสียงถอดความแล้ววิเคราะห์เพื่อประมวลให้ได้สาระสำคัญที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์

3) นำบทวิเคราะห์ทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์และเรียบเรียงประเด็นต่างๆ ที่เสนอไว้ในสารบัญ

4) เรียบเรียงและจัดลำดับข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรมของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูล

4.3 สรุป อภิปรายผล และแสดงข้อเสนอแนะ

4.4 จัดทำเป็นเล่มวิทยานิพนธ์ที่สมบูรณ์

5. ผลการการวิจัย

5.1 ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม

ผู้นำ หมายถึง ตัวบุคคลที่มีอิทธิพลเหนือคนอื่นในกลุ่ม บุคคลที่ได้รับการยอมรับและยกย่องให้เป็นหัวหน้า “นายโก” และ “วินายโก” ไวพจน์อย่างหนึ่งที่เรียกพระพุทเจ้า ก็คือ นายก ซึ่งแปลว่า ผู้นำ ความเป็นผู้นำคือนายสารลัทธิดี ไปถึงจุดหมายปลายทางได้รวดเร็วและปลอดภัย เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีศิลปะ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จในการบริหารงาน มีศาสตร์ หรือ ศิลปะ ความสามารถที่จะชักนำ จูงใจ ต่อบุคคลอื่น ผู้ร่วมงานในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการกำหนดแนวทางของกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

หลักพุทธธรรมสำหรับผู้นำ คือ หลักสัปปุริสธรรม 7 ได้แก่ 1) ธัมมัญญตา คือ รู้หลักการธัมมัญญตา 2) อัตถัญญตา คือ รู้จักผล รู้จุดหมาย รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล 3) อัตตัญญตา คือ รู้ตน รู้ว่าตนเองมีคุณสมบัติ มีความสามารถอย่างไร และต้องรู้จักพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ 4) มัตตัญญตา คือ รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี กล่าวคือ ต้องรู้จักขอบเขตความพอเหมาะในการทำงานในเรื่องต่างๆ 5) กาลัญญตา คือ รู้จักเวลาที่ควรประกอบกิจการงานต่างๆ หรือทำงานให้ทันกับเวลา 6) ปริสัณญตา คือ รู้ชุมชน รู้สังคม 7) ปุคคลปโรปรัญญตา คือ รู้จักบุคคล การรู้บุคคล (อง.สท.ตท. (ไทย) 23/68/143-146)

5.2 สภาพภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์

ปัญหาด้านสภาพภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ พบว่า พระสังฆาธิการส่วนมากขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง ไม่กล้าแสดงออก เพราะขาดความรู้พื้นฐาน กับหลักการบริหารงานกิจการของคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม สาเหตุของปัญหา คือ พระสังฆาธิการ ขาดความรู้ ต่ออำนาจหน้าที่ปฏิบัติ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม และไม่มี ความรู้ในเรื่องที่จะตัดสินใจที่ถูกต้อง เพราะขาดประสบการณ์ ด้านความรู้ความสามารถ ในการ บริหารจัดการงานคณะสงฆ์ ปฏิบัติงานไม่ดีเท่าที่ควร ไม่กล้าเสียสละ เพราะไม่เข้าใจสภาพความเป็น จริงของการทำงาน ขาดการติดต่อประสานงานกับผู้บังคับบัญชาที่สูงกว่าตนเอง หรือผู้อยู่ใต้บังคับ บัญชา ไม่ชอบแสวงหาความรู้ เพราะมั่นใจในตนเองมากเกินไป มีอัตตาถือว่าตนบวชนานไม่รับฟัง ความคิดเห็นของรูปอื่น ไม่มีไหวพริบปฏิภาณในการปกครอง จึงเป็นสาเหตุของการบริหารงานของ คณะสงฆ์ ที่ไม่ก้าวหน้าไปข้างหน้าให้ทันกับยุคกับสมัย เพราะถือแต่ธรรมเนียมปฏิบัติแบบเก่า ๆ เช่นเดิม

5.3 แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรมของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอ บัวเขต จังหวัดสุรินทร์

5.3.1 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม: ด้านอัมมัญญาตาพบว่า ควรมีการอบรม สัมมนาพระสังฆาธิการในเรื่องหลักเกณฑ์ ระเบียบวิธีการปกครองของคณะสงฆ์ไทย กฎของมหาเถรสมาคม และหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ควรศึกษาให้เข้าใจถึงสัจจะธรรมตามความเป็น จริง ให้ผู้นำมีความรู้ในสิ่งที่เป็นผลสัมฤทธิ์ ที่จะทำให้งานกับผู้ตามไปด้วยกันอย่างมีความสุข ควรมอง สังคมให้เกี่ยวเนื่องกันเสมอ มองเหตุในปัจจุบัน และคิดถึงผลที่จะได้รับในอนาคต ทำทั้งวันนี้และ อนาคตให้ดีควบคู่กันไปด้วย รู้จักเหตุของปัญหาต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาก็ได้ถูกต้อง ไม่ใช่แก้ปัญหาก็ ปลายเหตุ โดยให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย

5.3.2 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม: ด้านอัตถัญญาตาพบว่า ควรมีการอบรม สัมมนา พระสังฆาธิการให้เข้าใจในหลักธรรม อริยสัจ 4 และสอนให้รู้จัก ทำดี ได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว ผู้นำต้องเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในผลที่จะตามมาในด้านดี และนำไปพัฒนาให้เกิดประโยชน์ ทั้งสองฝ่าย ควรรู้จักผลในสิ่งที่ตนกำลังจะทำ เพราะจะได้ทราบถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้น และสิ่งที่จะตามมา ว่าผล ๆ นั้นสุจริตหรือเปล่า ให้มองเห็นทั้งรูปธรรม และนามธรรม ความมุ่งหมายในการทำงานการ ปกครอง รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ การคิดและการตัดสินใจในการปกครองของ ตนเอง เพราะจะได้หาแนวทางการแก้ไขได้ทันทั่วทั้ง

5.3.3 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม: ด้านอัตตัญญาตาพบว่า ควรมีการอบรม สัมมนา พระสังฆาธิการ ให้เข้าใจในตนเอง เช่น อ่านตัวให้ออก บอกตัวเองให้ได้ ใช้ ตัวเองให้เป็น เห็นตัวเองให้ชัด ดัดตัวเองให้ถูก และปลูกคุณธรรม ผู้นำจะต้องรู้จักตนเองให้ถ่องแท้ ว่า

เราอยู่ในสถานะใด และควรปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุดในหน้าที่นั้น ควรทำงานตามหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมาย รู้จักหน้าที่การทำงานตามความสามารถของตนเอง ควรรู้จักปรับปรุงตนให้เหมาะสมแก่การเป็นผู้นำอยู่เสมอ เพื่อที่จะได้ปรับปรุงแก้ไขให้เข้ากับการปฏิบัติงานต่อไป อนึ่งในการอบรมสัมมนานั้นควรเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการฝึกลงมือปฏิบัติในระหว่างการอบรมเพื่อให้เกิดทักษะในสิ่งที่กำลังเรียนรู้

5.3.4 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม: ด้านมัตตัญญูตาพบว่า ควรมีการอบรม สัมมนา พระสังฆาธิการให้เข้าใจเรื่อง มัชฌิมปฏิปทา ทางสายกลาง คือวางตนให้พอดี ต้องรู้จักประมาณตนเอง คือ รู้จักว่าผู้นำกับผู้ตาม มีความสำคัญเอื้ออาทรกันมากน้อยแค่ไหน จะทำสิ่งใดต้องพอประมาณ ไม่ทำให้สิ่งที่เกินตัวมากนัก ควรนำหลักของความสันโดษมาใช้ กล่าวคือ ยถาพลสันโดษ คือทำงานตามกำลังของตนเอง ทำงานแต่พอตัวไม่ทำงานนั้นให้เสียไปโดยเปล่าประโยชน์ รู้จัก คิด วิเคราะห์ ถึงวัตถุประสงค์ที่จะใช้ในการบริหารงาน เพื่อที่จะได้ประหยัดสุดและเกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักประมาณตนเองในการบริหารงานคณะสงฆ์ ควรรู้ว่าอันไหนตนควรทำหรือไม่ควรทำ ชี้แนะการบริหารงานคณะสงฆ์ แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ว่าสิ่งไหนควรพอ สิ่งไหนควรนำมาใส่เพิ่มเติม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5.3.5 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม: ด้านกาลัญญูตาพบว่า ควรมีการอบรม สัมมนา พระสังฆาธิการให้เข้าใจในระเบียบ กฎ กติกา มารยาททางสังคม และธรรมเนียมปฏิบัติ เคร่งครัดในการกระทำสิ่งใด ๆ ก็ตามเพื่อไม่ให้เสียความรู้สึกด้วยกันทั้งสองฝ่าย ควรทำงานตามเวลาที่กำหนดไว้ คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับ และเรียงลำดับงานก่อนหลังให้ถูกต้องตามเวลาที่กำหนด ในการทำงานควรมีแผนโดยกำหนดกรอบเวลาในการทำงาน ให้เหมาะสมกับชิ้นงานนั้น ๆ นึกถึงประโยชน์ของคณะสงฆ์ ไม่ใช่จะเอาแต่ประโยชน์ตนเป็นใหญ่ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจการงานนั้น ๆ เช่น แบ่งเวลาทำให้ถูกต้อง หะ ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา และควรรู้เท่าทันกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อที่จะป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นกับองค์การของตนอีก

5.3.6 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม: ด้านปริสัญญูตาพบว่า ควรมีการอบรม สัมมนา พัฒนาพระสังฆาธิการให้รู้จัก สังคมส่วนรวม แต่ละสังคมว่ามีแนวทางอย่างไร เช่นคำว่า เข้าเมืองตาหลิ่วให้หลิ่วตาตาม รู้เขารู้เรา หรือเอาใจเขามาใส่ใจเรา ผู้นำต้องเรียนรู้เข้าใจในจารีตประเพณีของชุมชนนั้น ๆ ว่ามีความสำคัญ เป็นมาอย่างไร คล้อยตามก่อนแล้วค่อยชี้แจง ในสิ่งที่ไม่ถูก ไม่ควรเอาตัวเองเป็นที่ตั้ง เอาใจใส่ในพระพุทธศาสนา ไม่ยึดพุทธศาสนาเป็นพุทธพาณิชย์ ต้องรู้จักสถานะของอุบาสก อุบาสิกา ว่าเป็นอย่างไ และต้องมีสาราณียธรรมเป็นธรรมประจำใจ ควรมีการออกเผยแผ่ธรรมะ และออกพบปะประชาชนจัดการปฏิบัติธรรม หรือสร้างกิจกรรมให้มีส่วนร่วม

ของประชาชน เพื่อให้เกิดความสามัคคีวัดกับบ้าน และดำเนินงานไปด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลอันสูงสุด

5.3.7 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม: ด้านบุคคลโปรปรัญญตา พบว่า ควรมีการอบรม สัมมนา พระสังฆาธิการให้เข้าใจตนเองให้มาก เมื่อเข้าใจตนเองดีแล้วย่อมจะเข้าใจผู้อื่นดีด้วย เพื่อการขับเคลื่อนไปในทางที่ดี ควรจัดตำแหน่งของพระสังฆาธิการให้เหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งบุคคลนั้นจะต้องดำรงในความยุติธรรม และเว้นอคติ ควรหาผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีภูมิรู้ภูมิธรรม ทั้งทางโลกและทางธรรม มาให้ความรู้ในการจัดการบริหารงานของคณะสงฆ์ ในเขตปกครองของตนและรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดีแนะนำสั่งสอน ให้รู้จักบุคคล โดยให้พิจารณาจากความรู้ความเข้าใจในสิ่งนั้น ๆ

6. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลครั้งนี้ผู้วิจัยจะได้นำประเด็นที่มีความสำคัญแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรมของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจสามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

6.1 ประเด็นภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม ภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม หมายถึง คุณธรรม 7 ประการ ของบุคคลที่เป็นผู้นำที่นำมาพัฒนาและบริหารงานในด้านต่างๆ ขององค์กรนั้นๆ ให้ดีขึ้นและมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากขึ้น ซึ่งประกอบไปด้วยหลักธรรมดังต่อไปนี้ 1) ด้านธัมมัญญตา (การรู้จักเหตุ) หมายถึง ผู้นำที่เข้าใจระเบียบกฎเกณฑ์ของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยยึดหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์และให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเป็นขั้นตอน และเป็นผู้นำที่ประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยและปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเท่าเทียมกัน ทุกด้านสามารถรู้จักเหตุแห่งปัญหาต่างๆ และแก้ปัญหาตามเหตุได้ดี โดยยึดเอาพระธรรมวินัยเป็นหลักที่ถูกต้องซึ่งได้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษามาช่วยแก้ไขปัญหให้กับคณะสงฆ์ 2) ด้านอัตถัญญตา (การรู้จักผล) หมายถึง ผู้นำที่มีเป้าหมายในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยยึดประโยชน์เพื่อส่วนรวมเป็นหลักในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยที่มีการคิดโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ มาพัฒนากิจการคณะสงฆ์มีความมุ่งมั่นที่จะนำคณะสงฆ์ไปสู่เป้าหมายตั้งไว้และทุ่มเทกำลังใจกำลังกายเพื่องานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 3) ด้านอัตตัญญตา (การรู้จักตน) หมายถึง ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในการบริหารงานคณะสงฆ์เปี่ยมด้วยความรู้ ความสามารถ วางตัวได้อย่างเหมาะสม เป็นกันเองกับผู้ใต้บังคับบัญชา มีจิตใจโอบอ้อมอารีและมีความเสียสละ ในการบริหารคณะสงฆ์และรู้จักควบคุมอารมณ์ที่ไม่พึงปรารถนาได้ทุกสถานการณ์ 4) ด้านมัตตัญญตา (การรู้จักประมาณ) หมายถึง ผู้กำหนดแผนหรือนโยบายในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่มีความเหมาะสมที่บริหารงบประมาณคุ้มค่าได้เป็นอย่างดี ในการดำเนินชีวิตบนวิถีแห่งความสันโดษ ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีในการเป็นผู้นำโดย

ยทธลักรมขมิมาปรทปรทา และยทธในปรจยสรตมกำล้งของตน 5) ดำนกัลลญต (การรูกักกาลเวลา) หมายถึง ผู้นำทจ้ดทำนโยบายนหรือครองการกรปรทรการกรคณสงษมเหมาสมกับเวลาสามารถจ้ดลำนดับความสำคญของปรญหาก่อนและหล้งได้แก่ไขปรญหาทเกดขั้้นได้ท้นตอเหตุการณและปรทรการจ้ดการเวลาเป็นตัวอย่างทดีในการปรทรการจ้ดการเวลา ใหเกดปรโยชนกับองครของสงษสูงสุดปรทรงานททำได้สรจสมบอรณ โดยทไม่ได้ทงานค้งค้ง 6) ดำนปรสรญต (การรูกักปรษท) หมายถึง ผู้นำทมีมนษยสมพนธ์ทดีกับทกคนเป็นนักรปรสานงานทดีกับทกองคร และใหความสำคญกับปรโยชนส่วนรวมเป็นลักรในการพฒนาคุณธรมและจรยธรมของเยาวยชน และ ปรชาชน ไขใจในสภาพแวดล้อมในการปรทรการคณสงษ 7) ดำนบุคคลปรปรญต (การรูกักบุคคล) หมายถึง ผู้นำทสามารถจ้ดวางบุคคลได้มเหมาสมกับงานการปรทรการงานคณสงษใหโอกาสและสนบสนุนคนทมีความรู้ความสามารถใหดำรงตำหน่งทมเหมาสมทางคณสงษสงเสริมใหพระกรษสามณรได้มีโอกาสศีกษาเลาเรียนท้งทางโลกและทางธรมได้มากขึ้น และสรสรสรญบุคคลทควรสรสรสรญข่มบุคคลทควรข่ม ซึ่ใหความสำคญกับพระกรษสามณรในเขตปรครองของตน สอดคล้องกับงานวฤษยของ พระสามารถ อานนท (2548: ก) ได้ทำการศีกษาเรีอง “ภาวะผู้นำตามลักรสัปรสรธรม” พบว่า ผู้นำโดยทัวไปและผู้นำตามลักรสัปรสรธรมเป็นผู้นำทมีลักรณะเป็นศูนย์รวมมีลักรการ มีจุมงหมายในการทงาน มีการปรเมณฑน มีการรูกักปรมาณความพอดีนทกกรณ รูกักเวลาทมเหมาในการดำเนนการกร รุระเปียบครองสร้างของสังคม ตลอดจนรูกักปรเภทบุคคลทควรคปรหา ทำใหสามารถเป็นผู้นำทมเหมาสมกับหน้าทและนำความสงบมาสู่สังคมได้

6.2 ประเด็นสภาพภาวะผู้นำของพระสงฆาธการในเขตอำเภอบัวเขต จัหวัดสุรทร

ปรญหาดำนภาวะผู้นำของพระสงฆาธการในเขตอำเภอบัวเขต จัหวัดสุรทร พบว่า พระสงฆาธการส่วนมากขาดความเช่มนัในตัวเอง ไม่กล้าแสดงออก เพราะขาดความรู้พื้นฐานกับลักรการปรทรการกรของคณสงษ กฎมหาธรสมาคม และเม่อเกดข้อผดพลาดแล้วทำให้งานเกดความเสี่ยหายและเสี่ยเวลาแก่ไข เพราะไม่มีลักรการในการแก้ไขปรญหา ย้งขาดเหตุผลในการปรทบ้ดงานคณสงษ ถ้อลักรทเคยปรทบ้ดมาแต่ก่อนเป็นลักร ไม่ค่อยแก้ไขหรือพฒนาตนเอง ทำให้งานของคณสงษไม่เดินหน้าหรืออยู่แบบเดม ๆ พระสงฆาธการบางรูปใชอารมณ แสดงสัหน้าทไม่พอใจกับผู้ได้บ้งคับบัญชา และวางตัวไม่มเหมาสม เม่อผู้ได้บ้งคับบัญชาเข้าไปปรกรษาหรือดัดตอปรสานงานคณสงษ ไม่รูกักปรมาณ ตนเอง ในการปรทบ้ดงานคณสงษ ไม่รู้ว่าอันไหนตนควรทำหรือตนไม่ควรทำ ไม่ใหความสำคญในการปรทรการงานคณสงษเท่าทควร มีความล่าช้าในการปรทรการงาน ทำใหเสี่ยเวลาไม่ท้นตอเหตุการณ อย่างเช่นการปรชุมของคณสงษ ขาดปรชุมบ่อย อ้างว่าดัดกรณมนดบ้าง อ้างร่อนอ้างหนวบ้าง พระสงฆาธการทเป็นเจ้าคณะในระดับต้ง ๆ ย้งเข้าไม่ถึงพระสงฆาธการทอยู่ได้บ้งคับบัญชา เท่าทควรขาดการดัดตอปรสานงานกับผู้ได้บ้งคับบัญชา หรือกลุ่มบุคคลทมีคุณปรโยชนตอการปรทรการงานคณสงษ ไม่มีการค้ดเลือกพระสงฆาธการทมีความสามารถพอ มาทงานคณสงษ

ผลงานจึงออกมาไม่ดี และไม่บรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูไพศาลสุทธานุรักษ์ จรณสมปนโน (เถาะรอด) (2556: ก) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี” ผลการวิจัยพบว่า 1) พระภิกษุที่มี อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรม มีความคิดเห็นต่อ การประยุกต์พรหมวิหาร 4 บริหารการปกครองคณะสงฆ์ ในอำเภอลำปาง จังหวัดลพบุรี ไม่แตกต่างกัน แต่พระภิกษุที่มีวุฒิ การศึกษาทางบาลี และวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารการปกครองคณะ สงฆ์ โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 แตกต่างกัน 2) ปัญหาในการปกครองคณะสงฆ์ คือ พระสงฆ์บางรูปไม่เข้าใจพระธรรมวินัยและกฎหมายอาญาอาศรัย ขาดความรู้ความสามารถ ในการ บริหารและจัดการงานภายในองค์กร จึงควรจัดการอบรมพระภิกษุ สามเณร ให้ศึกษาหาความรู้ เพิ่มเติมและควรมีการกระจายอำนาจหน้าที่ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ อีกทั้งควรทำงานอย่างมีระบบเป็น แนวทางเดียวกัน และมีเครือข่ายร่วมมือกัน โดย การใช้ความรู้ความสามารถของบุคคลากรให้เต็ม ศักยภาพ พัฒนาบุคคลากรให้มีความประพฤติที่ เรียบร้อยดีงามตามหลักพระธรรมวินัย มีความอดทน เสียสละทุ่มเทอย่างจริงจัง รวมทั้งการยกย่อง พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบในกิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางเพื่อการพัฒนาไว้ว่า พระสังฆาธิการควรหาหลัก นโยบาย และทำความเข้าใจกับคณะสงฆ์ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุหรือสามเณร ให้เข้าใจในการ ทำงานนั้นๆ โดยพร้อมเพรียงกัน ให้รู้จักเนื้องานในการทำงาน านั้น โดยแบ่งภาระอำนาจงานให้รูปอื่น ได้มีส่วนทำด้วยควรมีการจัดประชุมคณะสงฆ์ การสัมมนาหรืออบรมเพื่อสร้างแนวคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ในการ บริหารงานคณะสงฆ์ให้ดีขึ้นเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีที่ดีกับผู้ใต้บังคับบัญชา เพราะงานคณะ สงฆ์บางเรื่องพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ที่น้อยกว่าอาจไม่เข้าใจในงานๆ นั้น หรืออาจมี ความคิดที่ดีกว่านั้นที่จะปรึกษาให้งานคณะสงฆ์ออกมาดีก็เป็นได้ควรมีการแบ่งงานตามระดับอาวุโส มากกว่านี้เพื่อให้เห็นความชัดเจนในงานมากขึ้น และมีการเคารพกันในการทำงานมากขึ้น ควรเลือก พระสังฆาธิการให้เหมาะสมกับตำแหน่งงานเพื่อการบริหารงานคณะสงฆ์จึงจะได้งานที่ดีมีคุณภาพ และบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้พระสังฆาธิการที่เป็นเจ้าคณะในระดับผู้ปกครองควรมีการลงพื้นที่บ่อย ๆ เพื่อพูดคุยพบปะกับพระสังฆาธิการที่อยู่ใต้บังคับบัญชา แบบกันเองและสนิทสนมกัน ควรมีการ ประสานงานกับผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอ คือเข้าถึง เข้าใจและพัฒนา และมีความเมตตาความเอื้อเพื่อ ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอเวลาเมื่อมีเรื่องสำคัญของการทำงาน พระสังฆาธิการควรคำนึงถึงประโยชน์ ของคณะสงฆ์ ไม่ใช่จะเอาแต่ประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่ พระสังฆาธิการต้องมาก่อนเวลาในการ ประชุม เพื่อที่จะทำให้ทันต่อเวลาในการประชุม หรือการบริหารงานคณะสงฆ์ ต้องใช้ความสามารถที่ มีอย่างเต็มที่บริหารงานคณะสงฆ์ ให้ก้าวไปข้างหน้าได้อย่างเต็มรูปแบบควรรู้จักการปฏิบัติงานคณะ สงฆ์ ควรรู้ว่าอันไหนตนควรทำหรือไม่ควรทำควรวางตนให้เป็นที่ยอมรับของพระภิกษุสามเณร ให้

โอกศสแก่พระภฤษุสามณรรททมีความสมรรคช่วยงานคณะสงฆ์ ควรจรรคการให้ผู้ได้บ้งค้บปัญหาคได้
ทำงานตามความณคคของตนเอง จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทำงานอย่างมีความสุข และผลงานออกมาดี
เป็นทที่น่าพ้งพอใจท้งสองฝ่าย

**6.3 ประเด็นแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรมของพระสงฆาธิการในเขต
อำเภอบัวเขต จ้งหวดสุรินทร์** จากการศึกษาสามารถอภิปรายผลถึงแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตาม
แนวพุทธธรรม กล่าวค้อ หลักสัปปุริสธรรม 7 ได้ด้งน้ (1) ด้านธัมมัญญดา ควรมีการอบรม สัมมนา
พระสงฆาธิการในรื่องหลักเกณท์ ระเบียบวิธีการปกครองของคณะสงฆ์ไทย กฎของมหาเถรสมาคม
และหน้าทที่ด้รับมอบหมาย ควรศึกษาให้เข้าใจถึงสัจจะธรรมตามความเป็นจริง ให้ผู้นำมีความรู้ในล้ง
ที่เป็นผลสัมฤทธิ์ ทที่จะทำให้น้ากับผู้ตามไปด้วยกันอย่างมีความสุข ควรมองสังคมให้เกยวเนืองกัน
เสมอ มองเหตุในปัจจุบัน (2) ด้านอัถถัญญดา ควรมีการอบรม สัมมนา พระสงฆาธิการให้เข้าใจใน
หลักธรรม อริยสัจ 4 และสอนให้รู้จัก ทำดี ได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว ผู้นำต้องเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในผลทที่จะ
ตามมาในด้านดี และนำไปพัฒนาให้เกิดประโยชน์ท้งสองฝ่าย ควรรู้จักผลในล้งทที่ตนกำลังจะทำ (3)
ด้านอัถตัญญดา ควรมีการอบรม สัมมนา พระสงฆาธิการให้เข้าใจในตนเอง เช่น อ่านตัวให้ออก บอก
ตัวเองให้ได้ ใช้ตัวเองให้เป็น เห็นตัวเองให้ชัด ดัดตัวเองให้ถูก และปลูกฝ้งคุณธรรม (4) ด้านมัตตัญญ
ดา ควรมีการอบรม สัมมนา พระสงฆาธิการให้เข้าใจรื่อง มัชฌิมปฏิปทา ทางสายกลาง ค้อวางตนให้
พอดี ต้องรู้จักประมาณตนเอง ค้อ รู้จักว่าผู้นำกับผู้ตาม มีความสำคัญเอื้ออาทรกันมากน้อยแคไหน
จะทล้งใดต้องพอประมาณ ไม่ทำทล้งทที่เกินตัวมากนัก ควรนำหลักของความสันโดษมาใช้ ทำงานแต่
พอตัวไม่ทำงานน้นให้เสียไปโดยเปล่าประโยชน์ รู้จัก คิด วิเคราะห์ ถึงวัตถุประสงค์ทที่จะใช้ในการบริหารงาน
เพื่อทที่จะได้ประหยดสุดและเกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักประมาณตนเองในการบริหารงานคณะสงฆ์ ควรรู้
ว่าอันไหนตนควรทำหรือไม่ควรทำ ช้แะการบริหารงานคณะสงฆ์ แก่ผู้ได้บ้งค้บปัญหา ว่าล้งไหนควร
พอ ล้งไหนควรนำมาใส่เพิ่มเติม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด (5) ด้านกาลัญญดา ควรมีการอบรม
สัมมนา พระสงฆาธิการให้เข้าใจในระเบียบ กฎ กติกา มารยาททางสังคม และธรรมเนียมปฏิบัติ
เคร่งครัดในการกระทล้งใด ๆ ก็ตามเพื่อไม่ให้เสียความรู้สัคด้วยกันท้งสองฝ่าย ควรทำงานตามเวลาที่
กำหนดไว้ คำนึงถึงผลประโยชน์ทที่ได้รับ และเรียงลำดับงานก่อนหลังให้ถูกต้องตามเวลาที่กำหนดใน
การทำงานควรมีแผนโดยกำหนดกรอบเวลาในการทำงาน ให้เหมาะสมกับชิ้นงานน้น ๆ นึกถึง
ประโยชน์ของคณะสงฆ์เป็นหลัก (6) ด้านปรัสัญญดา ควรมีการอบรม สัมมนา พัฒนาพระสงฆาธิการ
ให้รู้จัก สังคมส่วนรวม แต่ละสังคมว่ามีแนวทางอย่างไร เช่นค้ว่า เข้าเมือมตาหลัว ให้หลัวตาตาม รู้
เขารู้เรา หรือเอาใจเขามาใส่ใจเรา ผู้นำต้องเรียนรู้เข้าใจ ในจาริตประเพณีของชุมชนน้น ๆ ว่ามี
ความสำคัญ เป็นมาอย่างไร คล้อยตามก่อนแล้วค่อยช้แจ้ง ในล้งทที่ไม่ถูก ไม่ควรเอาตัวเองเป็นทที่ตั้ง เอา
ใจใส่ในพระพุทธศาสนา ไม่ย้ดพุทธศาสนาเป็นพุทธพาณิชย์ ต้องรู้จักสถานะของอุบาสก อุบาสิกา ว่า
เป็นอย่างไร และต้องมีสาราณียธรรมเป็นธรรมประจำใจ ควรมีการออกเผยแผ่ธรรมะ และออกพบปะ

ประชาชนจัดการปฏิบัติธรรม หรือสร้างกิจกรรมให้มีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้เกิดความสามัคคี วัดกับบ้าน และดำเนินงานไปด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลอันสูงสุด (7) ด้านบุคคลปโรปรัญญตา ควรมีการอบรม สัมมนา พระสังฆาธิการให้เข้าใจตนเองให้มาก เมื่อเข้าใจตนเองดีแล้วย่อมจะเข้าใจผู้อื่นดีด้วย เพื่อการขับเคลื่อนไปในทางที่ดี ควรจัดตำแหน่งของพระสังฆาธิการให้เหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งบุคคลนั้นจะต้องดำรงในความยุติธรรม และเว้นอคติ ควรหาผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีภูมิรู้ภูมิธรรม ทั้งทางโลกและทางธรรม มาให้ความรู้ในการจัดการบริหารงานของคณะสงฆ์ ในเขตปกครองของตน และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดีแนะนำสั่งสอน ให้รู้จักบุคคล โดยให้พิจารณาจากความรู้ความเข้าใจในสิ่งนั้นๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระณัด วฑฒโน (บุตรสวัสดิ์) (2551: ก) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การวิเคราะห์คุณสมบัติของผู้นำตามหลักสัปบุริสธรรม 7" พบว่า แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำที่ด้นนั้นย่อมประกอบด้วยหลัก 3 ประการ คือ หลักการครองตน ครองคนและครองงาน โดยมุ่งเน้นให้ผู้นำเกิดการพัฒนาดตน พัฒนาคคน และพัฒนาระบบการทำงาน ให้มีคุณภาพที่สมบูรณ์แบบทั้งสองด้าน คือ สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของตน เพื่อให้สามารถดำเนินกิจการทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้คุณภาพด้านจิตใจ และคุณภาพด้านความสามารถ นอกจากนั้นยังพบว่า ผู้นำที่ดีตามหลักสัปบุริสธรรม 7 ในพระพุทธศาสนา จะต้องยึดหลักธรรมเป็นคุณธรรมสำคัญ

7. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในสังคมปัจจุบันได้มีความตระหนักถึงคุณธรรมสำหรับผู้นำเป็นอย่างมากเพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักเกณฑ์เป็นแกนกลางที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมให้มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน นอกจากนี้หลักธรรมก็ยังเป็นที่มาสำคัญของกฎเกณฑ์ข้อบังคับในทางศีลธรรมเป็นระเบียบทางสังคมอันเป็นการควบคุมภายในด้านจิตใจที่กฎหมายมิอาจเข้ามาควบคุมได้ สิ่งนี้คือคุณค่าของหลักพุทธธรรมที่จะนำมาแก้ไขปัญหาสังคมโดยเฉพาะเริ่มจากผู้นำในการปกครองและการบริหารเพราะเมื่อแก้ไขปัญหาในระดับผู้นำได้แล้วก็จะเป็นตัวอย่งในระดับอื่นๆ ได้ โดยการนำเอาพุทธวิธีในการแก้ปัญหาของพระพุทธเจ้าซึ่งพระพุทธองค์เคยใช้ได้ผลมาแล้ว มาทำเป็นโครงสร้างในประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) สามารถสร้างเป็นแบบจำลองสร้างหลักสูตรภาวะผู้นำเชิงพุทธสำหรับพัฒนาผู้นำ
- 2) นำผลงานการวิจัยในส่วนที่เป็นหลักธรรมสำหรับผู้นำ ไปปรับใช้ในองค์กรทางด้านการบริหาร
- 3) ใช้หลักการแก้ปัญหาต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าเคยใช้มาปรับใช้โดยเน้นไปที่การพัฒนาปัจเจกบุคคล มากกว่าการสร้างระบบ

4) นาทลัการทสงสรลภาวะผู้นาในพระพทศศาสนาปสรางผู้นาตัวอยางทางสangkม
และผู้นาทางจิตวถญญานด้วย

7.2 ขอสอนแนะเพอนาผลการวถจยไปปฏิบัติ

จากผลการวถจย พระสงฆาถการควรนาหลักสปปุรสธรรม 7 มาประกยทใช้ใหมากขึ้น

1) พระสงฆาถการทป็นระดับเจ้าคณะผู้ปกครองควรจตใหม้การสัมนนาภายใน
องค์การคณะสงฆ์ เพอสรางแนวคตใหมๆ ใภ้กับพระภิกษุทอยุในเขตปกครอง

2) พระสงฆาถการทป็นระดับเจ้าคณะผู้ปกครองควรมีความสขุม ชมตนเอง หากมีแรง
กตตัน หรือสงเสยดสททจทาใหม้ใหมพอใจ

3) พระสงฆาถการทป็นระดับเจ้าคณะผู้ปกครอง ควรมีการจตถจกรรมเพิม
ความสัมนันท์ ระหวางผู้บงคับัญชากับผู้ใบงคับัญชา เพอสรารางความสามัคคิ และความป็น
อันหนิงอันเดยวกัน ซึงจะกอใภ้เกิดประสทธิภาพ ในการทางานมาถยงขึ้น

4) พระสงฆาถการทป็นเจ้าคณะผู้ปกครอง ควรมอบหมายความรบัผดชอบงานให้ตรง
กับความสามารถของพระภิกษุ เพอใภ้งานเกิดประสทธิภาพ และประสทธิผลอยางสูงสุด

7.3 ขอสอนแนะในการวถจยครังตอไป

ผู้วถจยเสนอแนะการดาเนินการวถจยในลักษณะตอไปนั

1) ควรศีกษาการนาหลักสปปุรสธรรม 7 มาประกยทใช้ในดานตางๆครอบคลุมทงใน
การบริหารตนและถจการอื่น ๆ

2) ควรมีการศีกษาเปรยบเปรยบประสทธิผลการนาหลักสปปุรสธรรม 7 มาประกยทใช้
ในองค์การอื่น ๆ

8. องค์ความรู้ทไ้จากการวถจย

จากการศีกษาวถจยเรองนั พบวา แนวทางการพัฒนาตามหลักพทศธรรมดงกล่าวจะทาใหม้
พระสงฆาถการ ป็นผู้ครองตน ครองคน ครองงานใดดี ทาใภ้เกิดความเจรญในตนเอง
พระพทศศาสนา และสangkมตลอดไป แนวทางของผู้นาที่นาหลักสปปุรสธรรม 7 อยางมาใช้จะทาใหม้
เกิดการพัฒนาการใช้ใจในการปฏิบัติตนเอง สือสารตอคนรอบข้าง คอผู้ตาม กับชมชน ได้อยาง
สามัคคิ กลมเกลยว ความเจรญก็จเกิดขึ้นตอตัวผู้นา ผู้ตาม และชมชนนันั้น ๆ แนวทางทกล่าวมาแลว
ข้างตัน ถ้านาไปประพฤติ ปฏิบัติใป็นปกติในการบริหารงานของคณะสงฆ์แลว ยอมจะนาประโยชน์
ความสขุ ความเจรญ ปฏิบัติงานได้อยางมีประสทธิภาพและประสทธิผล เกิดคุณอนกอนันต์แก่ผู้นา
และผู้ตามใได้ป็นอยางดี จจะมีผลป็นไปในทศทางทดีขึ้น เพราะตางฝ่ายตางมีแนวทางในการพัฒนา
ของตัวอง สามารถก้าวไปสู่การบริหารงานของคณะสงฆ์ใได้ป็นอยางดี และบรรลวุธฤประสงค์ทตั้งไว
อยางสูงสุด จากแนวทางทได้กล่าวมาทงหมคณั ถ้ามมีการนาทุกข้อไปใช้จรงหรือนาไปใช้บางข้อ ก็จ

ทำให้งานนั้น สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และยังสามารถนำองค์กรไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้พระสังฆาธิการที่ได้รับการอบรมมีความมั่นใจตนเองมากยิ่งขึ้น สามารถบริหารงานคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม เกิดความรักและสามัคคีกลมเกลียวระหว่างผู้บังคับบัญชาและใต้บังคับบัญชาและมีความเสียสละต่อส่วนรวมมากขึ้น เป็นแนวทางที่จะพัฒนาพระสังฆาธิการ ของคณะสงฆ์ไทยให้เป็นพระนักปกครองที่มีประสิทธิภาพ มีความรู้ความสามารถตลอดถึงการคิดและการตัดสินใจ และมีหลักการในการทำงานที่ดีขึ้น แนวทางการพัฒนาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จะเป็นบริหารงานของคณะสงฆ์ และยังเป็นการขับเคลื่อนขององค์กรสงฆ์ไปสู่เป้าหมายที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป และมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งประสิทธิผลต่อไป แนวทางดังกล่าวนี้จะทำให้องค์กรของคณะสงฆ์เจริญก้าวหน้าโดยอาศัยหลักสัปปุริสธรรม 7 ในการประพฤติปฏิบัติสืบต่อไป

ดังนั้น พระสังฆาธิการที่สามารถปฏิบัติได้ดังกล่าวจึงจะเป็นผู้ครองตน ครองคน ครองงาน ได้ดี ทำให้เกิดความเจริญในตนเอง พระพุทธศาสนา และสังคมตลอดไป ผู้นำที่นำหลักสัปปุริสธรรม 7 อย่างมาใช้ จะทำให้เกิดการพัฒนาการเข้าใจ ในการปฏิบัติตนเอง สื่อสารต่อคนรอบข้าง คือผู้ตามกับชุมชน ได้อย่างสามัคคี กลมเกลียว ความเจริญก็จะเกิดขึ้นต่อตัวผู้นำ ผู้ตาม และชุมชนนั้น ๆ นำไปประพฤติ ปฏิบัติให้เป็นปกติในการบริหารงานของคณะสงฆ์แล้ว ย่อมจะนำประโยชน์ ความสุข ความเจริญ และดำเนินงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เกิดคุณอนันต์แก่ผู้นำและผู้ตาม ได้เป็นอย่างดี จะมีผลเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูไพศาลสุทธานุรักษ์ จรณสมปนฺโน (เถาะรอด). (2556). “การปกครองคณะสงฆ์โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดลพบุรี. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนิ (ประยูร ธมมจิตโต). (2541). *รวมปาฐกถาธรรม ชุดเพื่อชีวิตที่ดีงาม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- พระสามารถ อานนโท. (2548). “ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม”. *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระณัด วฑฒโน (บุตรสวัสดิ์). (2551). “การวิเคราะห์คุณสมบัติของผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิโรจน์ สารรัตนะ. (2539). *ภาวะผู้นำ: หลักการและทฤษฎี*. กรุงเทพมหานคร: อักษราพัฒนา.